

Programmaplan Verbetering Natuurmonitoring 2025 - 2030

Naar een uniform en landelijk monitoringssysteem
voor beter inzicht in de VHR-doelen

Definitieve versie
25 september 2024

Gefinancierd door
de Europese Unie
NextGenerationEU

Het pimperlblauwtje is een prachtige, maar zeldzame vlinder. Haar voedingsstoffen haalt ze uit de grote pimperl, waarin ze ook haar eitjes legt. Wanneer de eitjes uitkomen, eten de jonge rupsen van de bloemen van deze plant. Maar lang duurt dat niet; na ongeveer drie weken laten zij zich uit de plant vallen, en belanden op de grond.

Hier wordt de rups, meestal na één tot anderhalf uur, gevonden door een moerassteekmier. En dat is geen toeval: de rups maakt roffelgeluiden om deze mieren te lokken en scheidt een honingachtige substantie uit, die deze mieren graag eten.

Nadat de mier zich tegoed heeft gedaan aan deze substantie, neemt hij de rups mee naar het mierennest. De rups gaat door met het uitscheiden van de substantie, maar eet tegelijkertijd de poppen en larven in het nest op. Regelmatig eten ze hierbij het hele nest leeg. Maar omdat moerassteekmieren vaak verhuizen en zich opdelen in kleine nesten, wordt het lege nest meestal weer opnieuw bevolkt.

Na overwinterd te hebben in het mierennest, verpopt de rups zich in juni, om in een maand tijd te transformeren in een pimperlblauwtje. Eenmaal ontpopt, verlaat de vlinder het mierennest, waarna de cyclus opnieuw begint.

Voorliggend programmaplan gaat over het pimperlblauwtje. Het gaat over alle andere dieren, planten, bomen, leefgebieden, soorten en populaties die Nederland rijk is. Het gaat over gras, bladeren, lucht en water. Het gaat over onze natuur. Of, specifieker: het verbeteren van de monitoring van onze natuur.

Het verhaal van het pimperlblauwtje heeft veel raakvlakken met dit programmaplan. In natuurmonitoring heeft iedere vorm van monitoren een eigen rol. Maar de één kan niet zonder de ander, en alle vormen overlappen elkaar. Net als de levenscycli van het pimperlblauwtje, de grote pimperl en de moerassteekmier. Want alleen wanneer we samenwerken, kennis delen en één gezamenlijke taal spreken, bereiken we ons doel.

De foto's van het pimperlblauwtje in dit document zijn gemaakt door Bas van Gennip.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
1.1 Het doel van dit programma	5
1.2 Achtergrond	6
1.3 Adaptief karakter	6
2. Afbakening en aanpak	7
2.1 Uitgangspunten	7
2.2 Afbakening	8
2.3 Programmalijnen in samenhang	10
2.4 Iteratieve en ontwerpende aanpak	11
3. Natuurmaatregelen	13
3.1 Het doel van deze programmalijn	13
3.2 Planning van deze programmalijn en toelichting	13
3.3 Afhankelijkheden en risico's binnen deze programmalijn	15
3.4 Informatiebehoeften en rapportage	15
4. Omgevingscondities	16
4.1 Het doel van deze programmalijn	16
4.2 Planning van deze programmalijn en toelichting	16
4.3 Afhankelijkheden en risico's binnen deze programmalijn	18
4.4 Informatiebehoeften en rapportage	18
5. Doelbereik	19
5.1 Het doel van deze programmalijn	19
5.2 Planning van deze programmalijn en toelichting	19
5.3 Afhankelijkheden en risico's binnen deze programmalijn	22
5.4 Informatiebehoeften en rapportage	22
6. Data en Informatievoorziening	23
6.1 Het doel van deze programmalijn	23
6.2 Toelichting op de planning van deze programmalijn	24
6.3 Afhankelijkheden en risico's binnen deze programmalijn	24
7. Programmabrede planning en de resultaten in beeld	25
7.1 Programmabrede planning	25
7.2 De resultaten van het programma	27
8. Risico's	28

9. Organisatie van het programma	30
9.1 Governance.....	30
9.2 Programma-organisatie	31
9.3 Inzet deelnemende organisaties.....	32
Bijlage A. Begroting.....	34

1. INLEIDING

1.1 Het doel van dit programma

De natuur in Nederland staat onder druk. Soorten en populaties verdwijnen, en de condities van leefomgevingen verslechteren. Het is van groot belang dat onze natuur kan herstellen en verbeteren. Daarvoor moeten we beter weten wat de voortgang is naar en de realisatie van de vastgestelde doelen in het kader van de Vogel- en Habitatrichtlijnen (VHR). Een uniform en landelijk monitoringssysteem legt de basis hiervoor. Zo kunnen we compleet en op tijd monitoren, beoordelen en op meerdere schaalniveaus rapporteren. Want pas wanneer alle data en informatie inzichtelijk, toegankelijk en eenduidig zijn, wordt duidelijk wat werkt, en wat niet. Zo dragen we met dit programma bij aan een wereld waarin de natuur kan herstellen, verbeteren en behouden blijft voor de generaties van morgen. Het doel is dan ook om in de periode van 2025-2030 een verbeterd uniform en landelijk monitoringssysteem gereed te hebben.

Natuurmonitoring draagt bij aan goede informatievoorziening. Dat is belangrijk voor:

De ambitie, de opdracht, van het programma is:

Ambitie VHR-Compleet (Business Case “Samen op Pad”, 2022)

“In heel Nederland worden natuurmaatregelen, omgevingscondities en VHR-doelbereik systematisch en uniform in beeld gebracht. We streven naar een effectief, efficiënt en volledig geïntegreerd stelsel voor de monitoring en rapportage van de VHR-doelen die overal in Nederland uitgevoerd worden. Om deze monitoring op een eenduidig, effectief en efficiënte manier te organiseren worden nut en noodzaak van een landelijke organisatie voor natuurinformatievoorziening verkend.”

Op het gebied van natuur wordt er in Nederland al veel gemonitord. Het doel van dit programma is om die bestaande monitoring (via o.a. Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL), Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb)) aan te vullen en te verbeteren. Hiermee streven we naar een compleet beeld en volledig inzicht in het voldoen aan de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR-doelen).

We werken in het programma samen met meerdere organisaties: het Ministerie van LNV, Provincies, Rijkswaterstaat, Defensie, Soortenorganisaties, Terreinbeherende organisaties, BoerenNatuur en BIJ12. De resultaten van dit programma leiden tot betere en meer gebiedsgerichte en landelijke informatie, op basis van uniforme afspraken en werkwijzen. Hieronder leggen we uit op welke manieren we dat bereiken.

Hoe verbeteren de we de monitoring? We werken aan een uniforme, gebiedsgerichte monitoring. Binnen en buiten Natura2000-gebieden, op land en op zee. Dit bereiken we door het ontwikkelen van (aanvullende) landelijke beoordelingskaders, methodieken, handreikingen, maatlaten en indicatoren.	Wie dragen zorg voor het monitoringsysteem? We maken afspraken over verantwoordelijkheden op het gebied van de monitoring en registratie. We bewaken dit door methodieken en handreikingen te beheren, voortgang en resultaten te delen en het beheer van data en informatievoorziening te stroomlijnen.
Wat leggen we vast, en volgens welke standaarden? We vullen informatiemodellen aan met gegevensdefinities en attributen. Dit draagt bij aan een uniforme registratie van de monitoringsdata, waardoor gebiedsgerichte gegevens landelijk geraadpleegd kunnen worden.	Waar is de data te raadplegen? Er wordt toegeleverd aan bestaande databases. Waar nodig ontwikkelen we nieuwe databases en applicaties en verbeteren de bestaande systemen, databases en applicaties. Hierdoor ontstaat een toegankelijk systeem, waarin gebruikers de data kunnen invoeren, vastleggen en raadplegen.

1.2 Achtergrond

Eén van de opgaven uit het Programma Natuur is een verbetering van de natuurinformatie. Naar aanleiding van deze opgave zijn verschillende ambitieniveaus uitgewerkt. Eind 2022 is er door het Rijk en de Provincies in het Bestuurlijk Overleg Natuur gekozen voor de ambitie “VHR Compleet”:

Aan het begin van 2023 is de Stuurgroep Natuurmonitoring en Informatievoorziening (NM&IV) gestart. In juni 2023 hebben zij het Uitvoeringsplan 2023 – 2024 van het Verbeterprogramma VHR-monitoring vastgesteld. Begin 2024 is op basis van de eerste ervaringen een actualisatie opgesteld voor het uitvoeringsplan 2024. Deze is in april 2024 geaccordeerd door de stuurgroep NM&IV.

In opdracht van de stuurgroep is in mei en juni 2023 gewerkt aan het programmaplan voor de periode 2025 – 2030. In verschillende sessies (met de stuurgroep, klankbordgroep en adviesgroep) is daarvoor input opgehaald. Deze input is verwerkt in dit Programmaplan Verbetering Natuurmonitoring.

Het programmaplan staat op zichzelf en is zelfstandig leesbaar. Meer details over de beoogde resultaten van het plan zijn te vinden in de businesscase “Samen op Pad”.

1.3 Adaptief karakter

Het programma zoals in dit plan staat beschreven, heeft een adaptief karakter: bepaalde punten kunnen in de toekomst nog worden aangepast of veranderd. Dit heeft twee redenen. Ten eerste staan de financiële kaders voor het programma nog niet vast, deze zijn nog in ontwikkeling. Daarnaast is de informatiebehoefte op het gebied van natuur ook in ontwikkeling. Onder andere door het Hoofdlijnenakkoord van het kabinet en de recente vaststelling van de Europese Natuurherstelverordening. De Stuurgroep Natuurmonitoring en -informatievoorziening heeft hierbij – als opdrachtgever voor het programma – de initiërende rol, door richting te geven bij nieuwe kaders en het programma te vragen om een impactanalyse op te stellen alvorens een keuze te maken om kaders te veranderen en/of toe te voegen.

In onderdeel 2.4 van dit programmaplan beschrijven we hoe een iteratieve en ontwerpende aanpak helpt bij het leveren van relevante resultaten. Ook wordt beschreven hoe deze aanpak bijdraagt aan het leren van ervaringen, binnen de context van het programma.

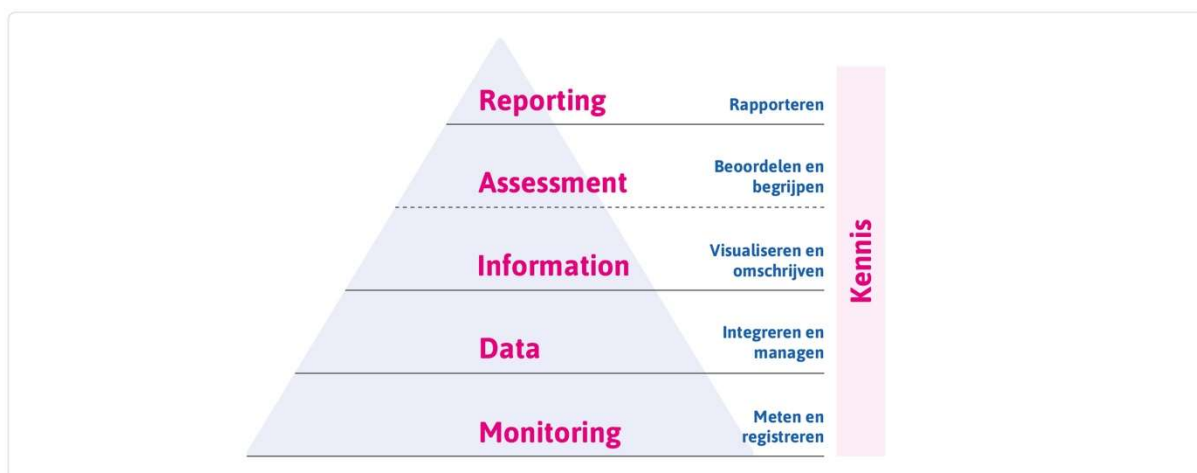

2. Afbakening en aanpak

2.1 Uitgangspunten

In de businesscase “Samen op Pad” staan meerdere uitgangspunten geformuleerd. Deze houden we in dit programmaplan aan. Het gaat om de volgende uitgangspunten:

- Als vertrekpunt hanteren we de **Vogelrichtlijn** (artikel 4.1 en 4.2) en de **Habitatrichtlijn** (bijlage I en bijlage II).
- “Need to know”: per onderdeel wordt eerst de **informatiebehoefte** geanalyseerd. Daarna worden de opties om dit in te vullen geschetst en voorgelegd;
- We onderscheiden **drie verschillende vormen van monitoring**. Zij vormen samen één samenhangend geheel, zijn afhankelijk van elkaar en kennen een overlap. De verschillende vormen van monitoring zijn:
 - **Natuurmaatregelen**: de voortgang van de uitvoering van natuurherstelmaatregelen;
 - **Omgevingscondities**: de voortgang van systeemherstel in en rond beschermde natuurgebieden;
 - **Doelbereik**: de ontwikkelingen in de staat van instandhouding van habitattypen en VHR-soorten. Zowel landelijk als op gebiedsniveau;
- We onderscheiden **gebieden** in de volgende categorieën:
 - Natura2000-gebieden (*Het programma is in 2023 gestart met het verbeteren van natuurmonitoring voor de Natura2000-gebieden.*), zowel op land als in de grote wateren en op de Noordzee;
 - NNN-gebieden met SNL-subsidies buiten Natura2000-gebieden;
 - NNN-gebieden zonder SNL-subsidies buiten Natura2000-gebieden;
 - Cultuurlandschap;
- We werken met een **adaptieve aanpak**; gezamenlijk monitoren we de resultaten, rapporteren we erover en sturen we het programma bij;
- Als uitgangspunt voor de businesscase, is de **MDIAR-systematiek** (zie onderstaande afbeelding) gehanteerd. Dit framework wordt internationaal gebruikt bij informatie(voorziening) over de leefomgeving.

Afbeelding 1 MDIAR-piramide gebaseerd op de Werkwijze Monitoring en Beoordeling Natuurkwaliteit EHS (versie 18-05-2021)

Toevoegingen:

In 2024 zijn er aan bovenstaande lijst de volgende principes toegevoegd:

- **No regret:** we leggen de focus op werkbaarheid, niet op compleetheid en perfectie;
- We richten ons op bruikbare resultaten, die **iteratief** kunnen worden verbeterd. Hierdoor kunnen we snel schakelen en reageren op veranderingen of nieuwe inzichten;
- We zorgen dat de resultaten van het programma en de inzet van de organisaties **zichtbaar** zijn, door erover te **communiceren**;
- Waar mogelijk maken we gebruik van voorzieningen die al generiek, beheerd en succesvol worden ingezet;
- Bij het (door)ontwikkelen van applicaties en systemen passen we moderne realisatieprincipes en standaarden toe. We maken daarbij gebruik van standaarden en IV-beleid binnen overheden, zoals Nora, Petra en Gemma. Ook houden we vast aan de principes zoals geformuleerd in de visie “Common Ground” (zie hoofdstuk 6.1).

2.2 Afbakening

De afbakening geeft aan waar de focus van het programma ligt, wat de kaders zijn en welke onderdelen niet onder het programma vallen.

Wettelijke kaders en EU-richtlijnen

Bij dit programmaplan horen de volgende wettelijke kaders:

- Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR)
- Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (WSN)
- Omgevingswet

Activiteiten t.a.v. de Natuurherstelverordening zijn op het moment van schrijven nog geen onderdeel van het programma. Nadat een impactanalyse is uitgevoerd dient de Stuurgroep NMIV te besluiten of en hoe het programma hierop wordt aangepast.

Verbetering van bestaande monitoringsstelsels

Dit programma resulteert in verbeteringen t.a.v. de monitoring van VHR-soorten die geïmplementeerd worden in o.a. de volgende bestaande monitoringsstelsels:

- Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL);
- Netwerk Ecologische Monitoring (NEM);
- Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) – in dit programmaplan expliciet opgenomen;
- Monitoring Waterstaatkundige Toestand des Lands (MWTL)
- Aquatische en abiotiek-meetnetten
- Provinciale milieu-inventarisaties.

De partners van deze monitoringssystemen worden betrokken bij het programma.

Relatie tot andere programma's

In andere programma's wordt invulling gegeven aan de VHR-doelen, en de informatiebehoeften die daaruit voortkomen. De doelstellingen uit die programma's zijn een belangrijke leidraad bij het invullen van de ambitie voor betere natuurinformatie. Het gaat hier om de volgende programma's:

- Programma Natuur;
- Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN);
- Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG).
- Monitoringprogramma van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie

Afbakening aan de hand van de MDIAR-keten

In onderstaand overzicht is (aan de hand van de MDIAR-keten) aangegeven welke werkzaamheden onderdeel zijn van dit programma, en welke niet.

MDIAR	Geen onderdeel van het programma	Onderdeel van het programma
Monitoring	• Het uitvoeren van de monitoring t.a.v. natuur en maatregelen; gegevensverzameling in het veld	• Ontwikkelen van landelijke handreikingen en methodieken t.b.v. het uitvoeren van de monitoring • Afspraken maken t.a.v. uitvoering en rapportage.
Data	• Het registreren van data en het toeleveren data aan bestaande databases. • Verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van geregistreerde data. • Beheer en onderhoud van databases	• Bepalen welke data beschikbaar moet zijn om in de informatiebehoefte te voorzien • Databases/applicaties ontwikkelen danwel verbeteren om de benodigde data beschikbaar te maken. • Afspraken maken t.a.v. verantwoordelijkheden en deze beleggen
Informatie	• Verwerken van data tot informatieproducten	• Visualiseren en beschrijven van data om deze toegankelijk te maken
Assessment	• Uitvoeren van analyses en beoordelingen van informatie. • Zorgdragen voor voldoende expertise/vakkennis voor het uitvoeren van analyses	• Bepalen van beoordelingscriteria en het ontwikkelen van 'gereedschap' t.b.v. het uitvoeren van analyses • Onderzoeken hoe samenhang van informatie verbeterd kan worden ter beoordeling van de effecten van maatregelen op omgevingscondities en doelbereik
Rapportage	• Opstellen van rapportages	• Concretiseren van de informatiebehoefte vanuit rapportages

Informatiebehoeften

De informatiebehoeften op het gebied van natuurinformatie komen voort uit het streven om aan de VHR-doelen te voldoen. Dit staat gedetailleerd beschreven in de businesscase "Samen op Pad".

Om de VHR-doelen te behalen, is natuurinformatie nodig voor het bepalen, uitvoeren en bijsturen van maatregelen voor natuurherstel. De informatie wordt ook gebruikt bij het rapporteren en verantwoorden over het doelbereik en de staat van instandhouding. Daarnaast is de natuurinformatie van belang voor vergunningverlening, het maken van beleidskeuzes en aanpassen van beleid. Tot slot geeft het inzicht en transparantie op het gebied van natuurbeleid in maatschappelijke, politieke en bestuurlijke context.

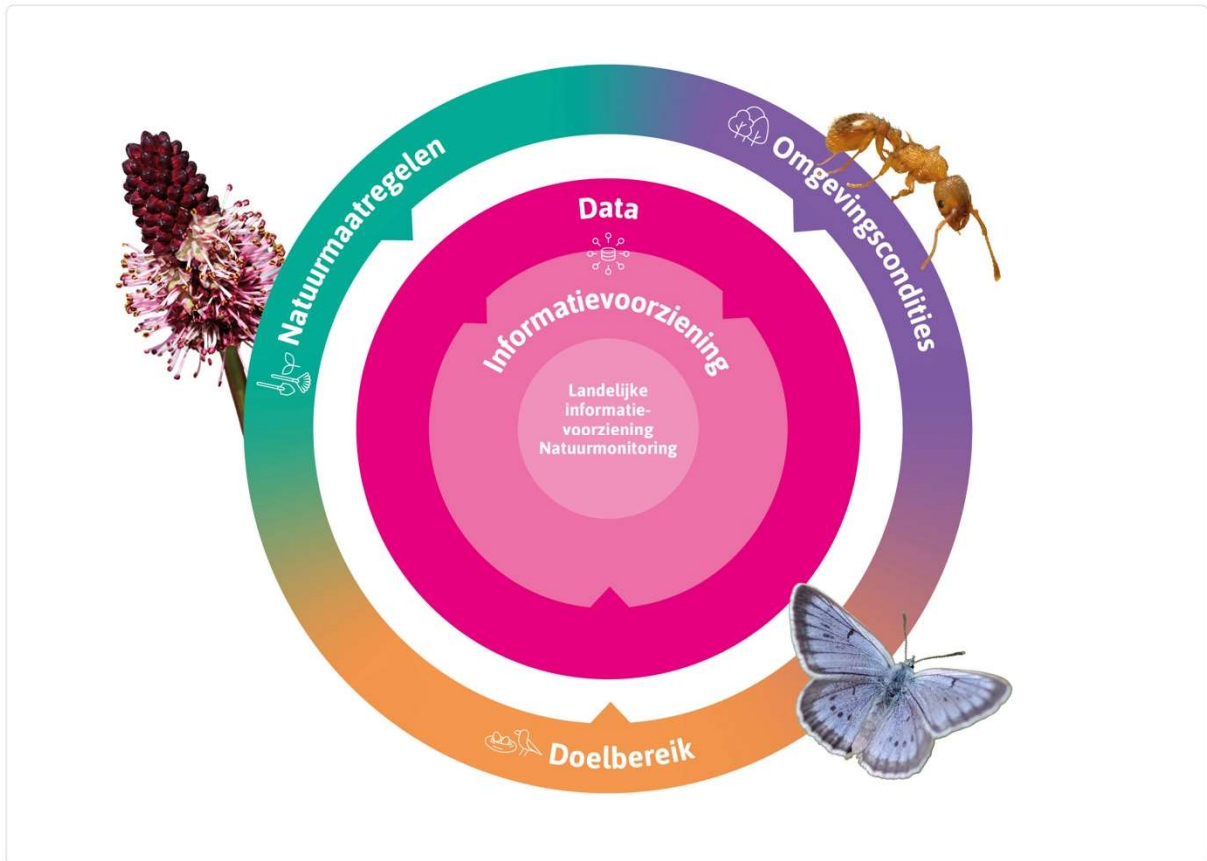
Innovatie

In het domein van natuurmonitoring vindt veel innovatie plaats, o.a.: verbeterde remote sensing vanuit satellieten, vliegtuigen en drones door de toename in resolutie en AI-modellen. Maar ook worden steeds vaker technieken zoals automatische cameravallen, bio-akoestiek en environmental DNA toegepast om soorten te monitoren. Deze innovaties t.a.v. monitoring worden door het programma gevolgd zodat de resultaten van het programma rekening houden met de ontwikkelingen in de praktijk. De deelnemende organisaties hebben via de stuurgroep de verantwoordelijkheid om relevante innovaties en ontwikkelingen te delen met het programmateam. Met elkaar zorgen we ervoor dat de resultaten van het programma aansluiten bij ontwikkelingen t.a.v. natuurmonitoring. Het ontwikkelen van innovaties t.a.v. natuurmonitoring zelf is geen onderdeel van het programma'

2.3 Programmalijnen in samenhang

Het programma is georganiseerd in vier programmalijnen. Drie daarvan komen overeen met de verschillende vormen van natuurmonitoring (Natuurmaatregelen, Omgevingscondities en Doelbereik). In de vierde programmalijn, Data en Informatievoorziening, komen de resultaten van de drie programmalijnen samen.

Afbeelding 2 Programmalijnen in samenhang

De drie vormen van natuurmonitoring zijn één samenhangend geheel. Ze vullen elkaar aan, overlappen elkaar en zijn afhankelijk van elkaar. In onderstaand kader is beschreven hoe dat er in de praktijk uit ziet.

Wanneer **natuurmaatregelen** worden genomen, is het doel (meestal) het verbeteren van de **omgevingscondities**. Gezonde omgevingscondities zijn essentieel voor soorten en vegetaties. Deze condities bepalen of een populatie haar levenscyclus van begin tot einde kan voltooien. Is een maatregel effectief? Dan verbeteren de omgevingscondities, wat het **doelbereik** verhoogt.

Als we willen vaststellen welke natuurmaatregelen er nodig zijn, volgen we een omgekeerde richting: een analyse van het **doelbereik** maakt duidelijk welke **omgevingscondities** behouden of verbeterd moeten worden. Op basis van die kennis worden vervolgens **natuurmaatregelen** geformuleerd.

Wanneer we willen verantwoorden en sturen op gebiedsniveau, moet er (in onderlinge samenhang) data worden verzameld, waarbij een wisselwerking tussen de drie vormen van monitoring optreedt. Deze aanpak sluit aan bij de strategie van systeemherstel in het realiseren van natuurdoelen. Bij effectgerichte en soortgerichte maatregelen blijft het daarnaast belangrijk om de voortgang in de beoogde doelen te kunnen meten.

Voor het verbeteren van de natuurmonitoring richten de programmalijnen Natuurmaatregelen, Omgevingscondities en Doelbereik zich op het ontwikkelen van aanvullende methodieken, maatlatten en indicatoren. Deze dragen bij aan een uniforme en gebiedsgerichte monitoring.

Het uitvoeren van natuurmonitoring levert data op. Om deze data goed vast te kunnen leggen en beschikbaar te maken voor verschillende doelgroepen, worden additionele gegevensdefinities en afspraken uitgewerkt. Binnen de programmalijn Data en Informatievoorziening wordt gewerkt aan een oplossing waarin de gegevens veilig opgeslagen en efficiënt gedeeld kunnen worden. Zowel voor degenen die de data verzamelen als de eindgebruikers die ermee aan de slag gaan.

De vier programmalijnen leiden samen tot een betere natuurmonitoring t.a.v. de VHR-doelen in Nederland. Door uniforme afspraken en werkwijzen zorgt deze verbetering ervoor dat er meer gebiedsgerichte informatie landelijk beschikbaar komt.

2.4 Iteratieve en ontwerpende aanpak

In het programma werken we aan uiteenlopende onderdelen binnen natuurmonitoring. Van landelijke definities tot uniforme metingen in het veld, en van handreikingen tot informatievoorziening. Hier zijn veel organisaties en partijen bij betrokken. In onze werkwijze houden we daar rekening mee.

We hanteren een ontwerpmethodiek, waarin we nauw samenwerken met de (eind)gebruikers en stakeholders. Om de ontwikkelde resultaten goed te implementeren en te borgen, doorlopen we vier fasen. De overgang naar een volgende fase gaat gepaard met een verschuiving van rollen, inzet en benodigde expertise. Zowel binnen de programma-organisatie als bij de deelnemende organisaties.

Een integraal onderdeel van iedere fase is **evaluatie**. Dit is een continu proces tijdens het verkennen, ontwikkelen, implementeren en borgen. Door te evalueren ontdekken we of we de juiste dingen doen en of we deze goed uitvoeren. We optimaliseren waar nodig en maken de resultaten zichtbaar, daarmee vergroten we het draagvlak voor het gezamenlijke proces en de resultaten.

Hieronder worden de te doorlopen fases toegelicht. In de laatste fase (uitvoering) is de ontwikkelde oplossing overgedragen en geborgd, waarna deze in gebruik wordt genomen.

Verkennen

We ontdekken het concrete probleem en verkennen de bijbehorende informatiebehoefte. We analyseren de bestaande methodieken en oplossingen en maken keuzes voor de verdere aanpak.

Ontwikkelen en testen

Nadat het probleem concreet in kaart is gebracht, ontwikkelen we een oplossing. Denk hierbij aan een handreiking, een methodiek, definities en/of een applicatie. We maken een prototype, en kijken of het probleem hiermee wordt opgelost. Wanneer het prototype aan de verwachtingen voldoet, starten we met het testen van de oplossing. Bijvoorbeeld door het lanceren van een pilot, waarna we de oplossing verder ontwikkelen. In deze ontwikkelfase is ook ruimte om de scope bij te stellen. Resultaten uit de ontwikkel- en testfase worden ter akkoord voorgelegd aan de Stuurgroep Natuurmonitoring en Informatievoorziening.

Implementeren

In deze fase richten we ons op het introduceren van de ontwikkelde vernieuwing of verandering bij betrokkenen. We ondersteunen hen hierin en helpen bij het eigen maken van de verandering. Zo kunnen zij zelfstandig omgaan met de (nieuwe) werkwijze, en wordt het een onderdeel van hun (dagelijkse) werkzaamheden. Voordat we starten met implementeren, ontwikkelen we een implementatieplan. In dit plan analyseren we per organisatie de impact op de uitvoering op onder andere: benodigde capaciteit en middelen, afspraken over rollen en verantwoordelijkheden, etcetera.

Borgen

Deels parallel aan de implementatiefase is het belangrijk om te verzekeren dat de vernieuwing blijft voldoen en correct wordt onderhouden. We brengen hierbij voorspelbaarheid aan in het (proces van het) overdragen van de resultaten. Daarom zorgen we voor een structurele landelijke coördinatie en goed beheer van de geïmplementeerde resultaten. In deze fase draagt het programma de coördinerende rol over. De resultaten worden overgedragen en het beheer en coördinatie belegd bij de organisaties en/of samenwerkingsverbanden. We zorgen voor inzicht in benodigde capaciteit, expertise en middelen en maken duidelijke afspraken over verantwoordelijkheden.

Uitvoeren

Nadat het resultaat succesvol is geïmplementeerd en structurele landelijke coördinatie is gebord, is de ontwikkelde oplossing een (vast) onderdeel van de reguliere uitvoering. Het programma heeft hier geen actieve rol meer in. De taken en verantwoordelijkheden zijn in de voorgaande fase (borgen) belegd bij een daarvoor aangewezen organisatie.

Bovenstaande fasering is terug te vinden in de activiteitenplanningen per programmalijn. Ieder resultaat kent een eigen planning en tijdlijn. Sommige resultaten worden eerder geïmplementeerd dan andere.

3. Natuurmaatregelen

Om de natuur kans te geven om te herstellen zijn soms maatregelen nodig. Door deze natuurherstelmaatregelen goed en uniform te registreren, krijgen we meer inzicht in hoe de maatregelen de omgevingscondities beïnvloeden.

3.1 Het doel van deze programmalijn

De programmalijn Natuurmaatregelen richt zich op het centraal en gestandaardiseerd vastleggen van gegevens over natuurherstelmaatregelen. Om dit te bereiken, werken we aan de ontwikkeling van een landelijk registratiesysteem, uniforme gegevensstandaarden en procesafspraken.

Het beoogde resultaat is dat gegevens over natuurherstelmaatregelen optelbaar, vergelijkbaar en ruimtelijk inzichtelijk zijn. En dat er een integraal beeld van de voortgang en effectiviteit van de herstelmaatregelen kan worden gevormd, zowel op landelijk als gebiedsgericht niveau. We zorgen ervoor dat er gestandaardiseerde gegevens voor analyses en (wettelijke) rapportages beschikbaar zijn en dat dit alles leidt tot inzicht in de bijdrage van herstelmaatregelen aan de toestand van de natuur.

3.2 Planning van deze programmalijn en toelichting

In 2025 focussen we ons op het verder ontwikkelen van het systeem, met het resultaat van de pilot in 2024 als belangrijke basis.

De pilot had als startscope een focus op N2000-gebieden en de gegevens voor de Wsn-rapportage (Wet stikstofreductie en natuurverbetering). Bij een geslaagde pilot (t.b.v. de Wsn-rapportage in het voorjaar van 2025) breiden we deze scope in 2025 uit. We ontwikkelen het systeem verder door, zodat het ook ingezet kan worden voor andere rapportages en informatiebehoeften binnen het programma. Voorbeelden hiervan zijn een uitbreiding van de gebieden, of een (betere) aansluiting bij lopende programma's en initiatieven. We evalueren de gegevenslevering voor de Wsn-rapportage. De input uit deze evaluatie is erg waardevol, en nemen we mee in de verdere doorontwikkeling van het systeem.

Ook starten we met het voorbereiden van de implementatiefase, waarin we de procesafspraken en methodiek implementeren. We maken hiervoor gebruik van verschillende werkvormen, waaronder coaching, werkbezoek, training, train-de-trainer-sessies (voor nieuwe collega's binnen de voortouwnemers), kennissessies, een kennisbank, intervisie, inloopspreekuren en factsheets.

Zo werken we stap voor stap toe naar een volwaardige informatievoorziening voor natuurherstelmaatregelen in 2027, waarbij de uitvoering hiervan zelfstandig draait en de rol van het programma is geborgd in bestaande processen en organisaties.

WE ZORGEN VOOR

Een gestandaardiseerde methode voor het vastleggen van data over natuurherstelmaatregelen

Een landelijk registratiesysteem met uniforme afspraken over gegevens, standaarden en processen

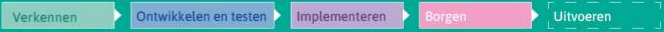
DAARMEE BEREIKEN WE

Dat natuurherstelmaatregelen inzichtelijk zijn en het effect van deze maatregelen in beeld kan worden gebracht

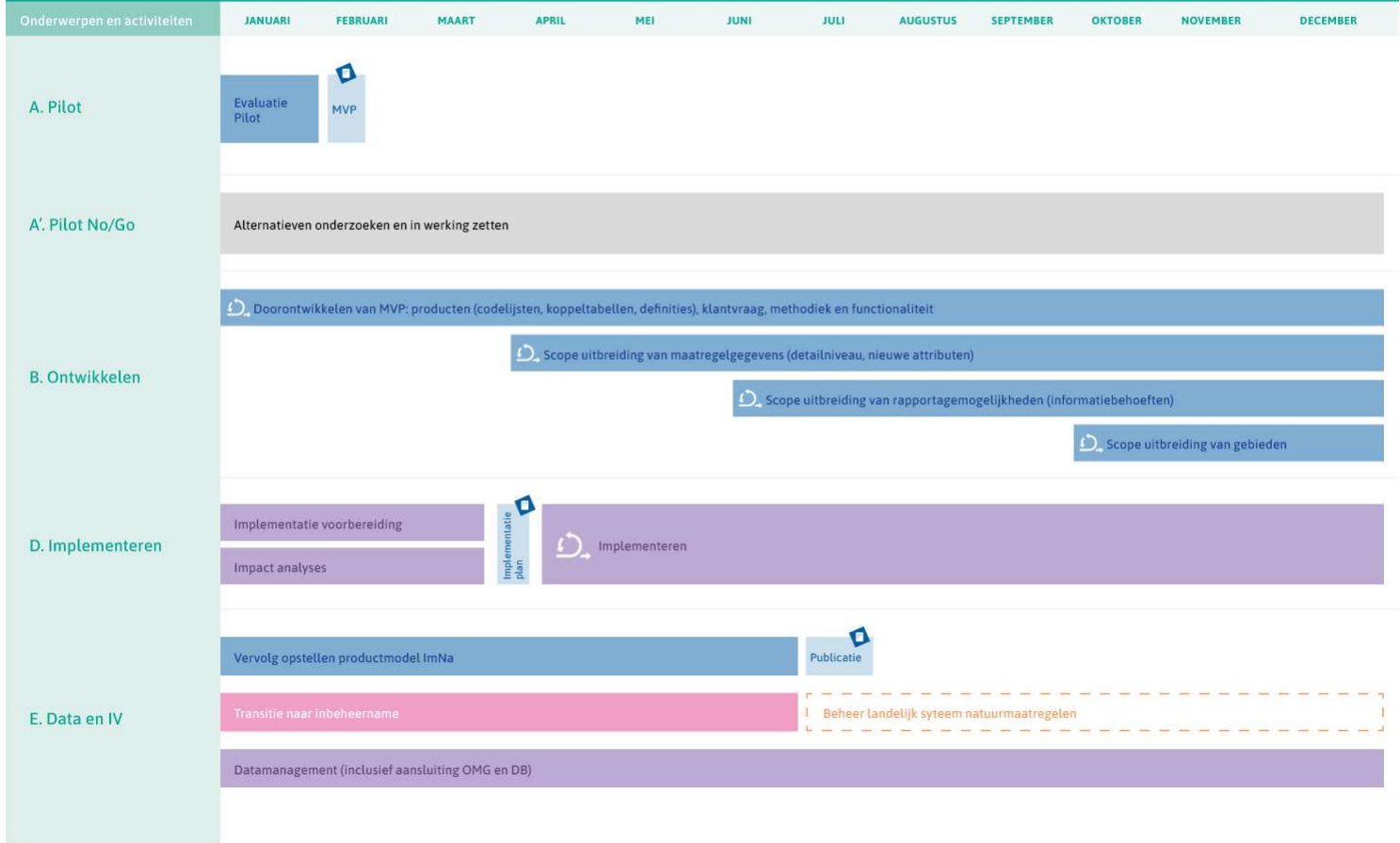

Natuurmaatregelen 2025

Legenda

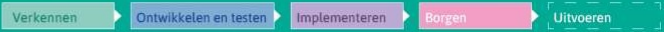

Iteratief Resultaat

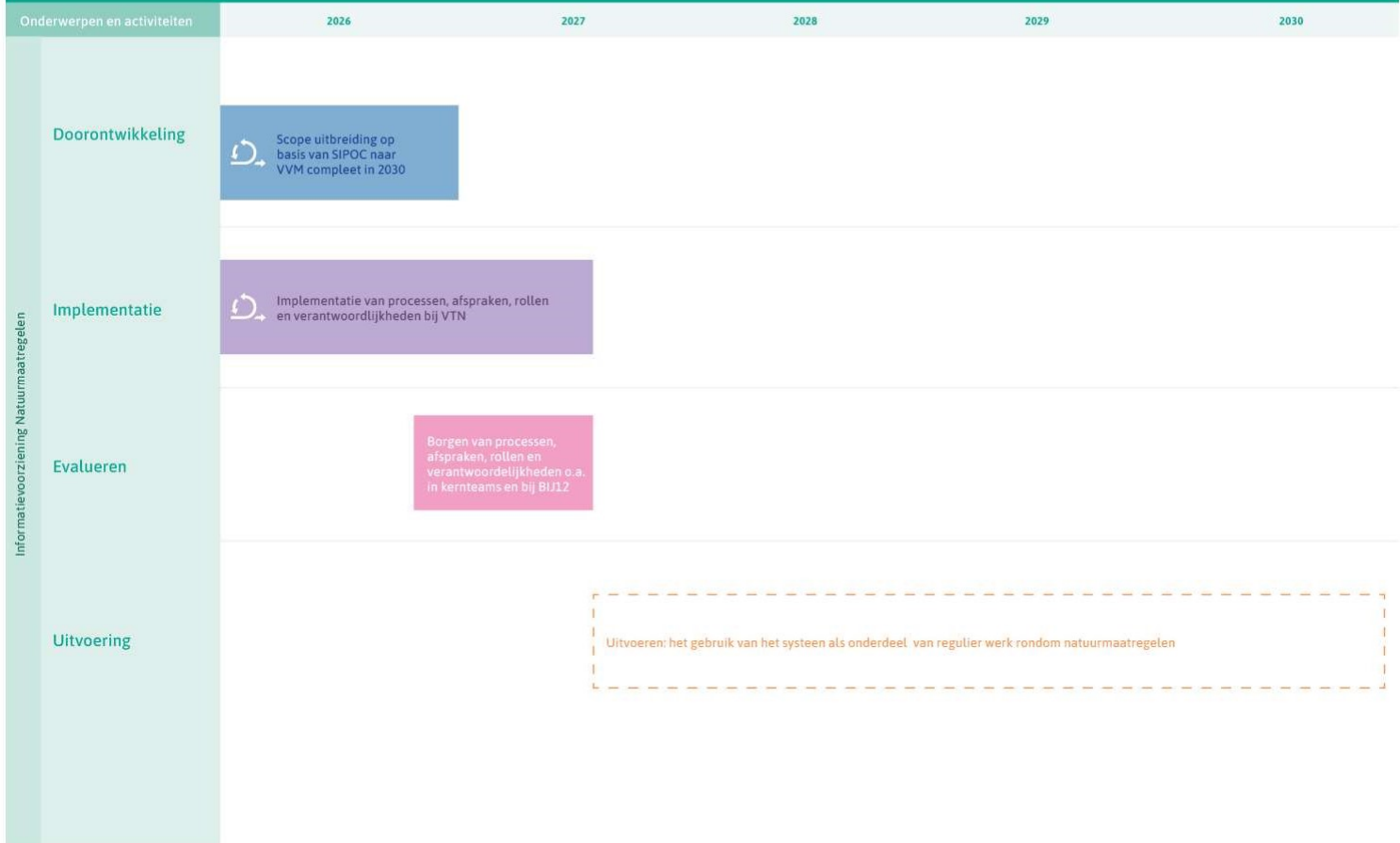

Natuurmaatregelen 2026-2030

Legenda

Iteratief Resultaat

3.3 Afhankelijkheden en risico's binnen deze programmalijn

Voor deze programmalijn zien wij de volgende afhankelijkheden en risico's:

- De planning voor 2025 is sterk afhankelijk van de uitkomsten van de pilot die in 2024 loopt. In deze planning gaan we uit van een succesvolle pilot en beschikking over een basissysteem aan het begin van 2025.
- De programmalijn is voor ontwikkeling en beheer van het systeem afhankelijk van de leverancier, totdat het systeem in beheer is genomen. Vanaf dat moment is er een afhankelijkheid van de kwaliteit en snelheid van de beheerder.
- De programmalijn is afhankelijk van heldere besluitvorming, ten aanzien van de organisatie die het systeem in beheer gaat nemen.
- Het succes van deze programmalijn is afhankelijk van de toewijding van voortouwnemers (VTN) aan het gebruiken van één landelijk systeem
- Eigen initiatieven van VTN. Deze kunnen leiden tot extra complexiteit en een veranderend speelveld. Bijvoorbeeld door andere krachten en belangen die gaan spelen.
- We zijn afhankelijk van een duidelijke informatiebehoefte aan de vraagkant (voice of the customer) om te kunnen voldoen aan deze behoefte.
- Het risico bestaat dat het gewenste detailniveau van de maatregelregistratie niet duidelijk wordt.
- We zijn afhankelijk van kwaliteit en uniformiteit van beheerplannen, van waaruit maatregelen geregistreerd worden.
- Een risico binnen deze programmalijn is een tekort aan middelen. Zowel financieel als in capaciteit.
- Bij verloop van personeel is er een risico op verlies van kennis en draagvlak.

3.4 Informatiebehoeften en rapportage

De resultaten uit de programmalijn Natuurmaatregelen worden toegepast in onder andere:

- Diverse rapportages:
 - Op Europees niveau: VHR-rapportages (artikel 17 Habitatrichtlijn en artikel 12 Vogelrichtlijn), Standard Data Forms (SDF);
 - Op landelijk niveau: Rapportage Wet Stikstofreductie en natuurverbetering (WSn), Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG), Regeling Versneld Natuurherstel (RVN), Regeling specifieke uitkering Programma Natuur (SPUK 2) en de Voortgangsrapportage Natuur (VRN).
- De sturing en evaluatie van beheer en herstel van Natura 2000-gebieden (zoals de Beheerplannen en de Natuurdoelanalyses (NDA's)) en van natuurbeheer in de overige gebieden, onderzoeken en gebiedsanalyses;
- Het Planbureau voor de Leefomgeving zal gegevens kunnen toepassen in het Compendium van de Leefomgeving en voor de Lerende Evaluatie Natuurpact;
- Vergunningverlening, verantwoording en juridische onderbouwing.

4. Omgevingscondities

Elke soort en vegetatie heeft haar eigen plek in het landschapssysteem, met specifieke (a)biotische omstandigheden die nodig zijn voor een duurzaam voortbestaan. Wanneer dit systeem onder druk komt te staan en soorten hun levenscyclus niet meer kunnen voltooien, zijn maatregelen nodig om deze condities te herstellen. Systeemherstel betekent het verminderen of wegnemen van drukfactoren zoals verdroging of vermessing, die sturende processen in het landschap beïnvloeden. Door dit te doen, kunnen we biodiversiteitsverlies verminderen, stoppen of hopelijk zelfs omkeren, en komen de gewenste VHR-instandhoudingsdoelen binnen bereik.

WE ZORGEN VOOR

Verbeterd inzicht het effect van de uitgevoerde herstelmaatregelen ten behoeve van systeemherstel

Goede monitoring van de staat van omgevingscondities

DAARMEE BEREIKEN WE

Betrouwbare gegevens die bijdragen aan het behalen van de gewenste VHR-instandhoudingsdoelen

4.1 Het doel van deze programmalijn

De programmalijn Omgevingscondities richt zich op het verkrijgen van inzicht in het benodigde systeemherstel, effecten van drukfactoren en het effect van de uitgevoerde herstelmaatregelen. Deze monitoring is essentieel om 'een vinger aan de pols' te houden, en te evalueren of we op de goede weg zijn met het herstelproces van de omgevingscondities en het behalen van onze natuurdoelen.

Het herstel van de natuurwaarden kan soms lang duren. Door de verbetering van de omgevingscondities te volgen, krijgen we inzicht in het verloop van het herstelproces. Hierdoor kunnen we tijdig bijsturen, als blijkt dat de herstelmaatregelen niet voor het verwachte resultaat zorgen. Voor het verkrijgen van inzicht en het verbeteren van de omgevingscondities zijn we gestart met terrestrische gebieden. Separaat wordt dit ook gedaan voor de grote wateren en mariene gebieden.

4.2 Planning van deze programmalijn en toelichting

Om de (a)biotische omstandigheden goed te monitoren, ontwikkelen we binnen deze programmalijn een samenhangende systematiek; de zogenaamde 'gereedheidskist'.

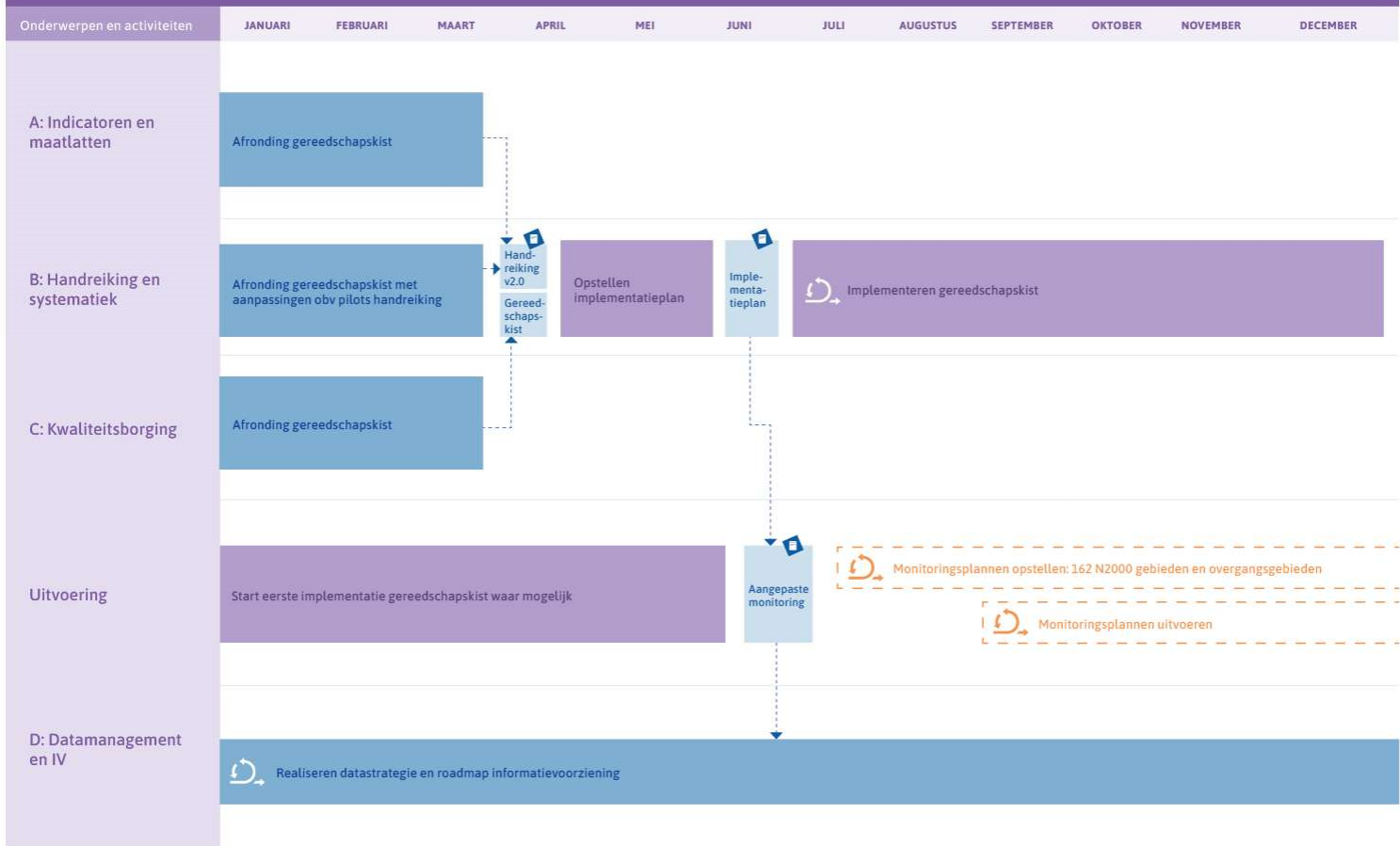
Het centrale product in deze gereedheidskist is een handreiking met indicatoren en maatlatten voor systeemherstel. We maken hierbij gebruik van bestaande kennis en informatie. Denk hierbij aan abiotische randvoorwaarden voor vegetaties, een standaardlijst van drukfactoren (waaronder gebruik: recreatie, visserij), kennis over herstelmaatregelen en een landschapsecologische systeemanalyse. Om de kwaliteit te borgen, ontwikkelen we ondersteunende producten. De 'tools' van de gereedheidskist worden ontwikkeld en getest in pilots. In het eerste kwartaal van 2025 ronden we deze af. Daarna kunnen de voortouwnemers hun gereedheidskist gaan gebruiken, terwijl wij deze blijven doorontwikkelen op basis van de praktijkervaringen.

Tegelijkertijd starten we met het opstellen van een datastrategie en roadmap voor informatievoorziening. Monitoringsdata uit de gebieden moeten (zoveel mogelijk) worden verwerkt in bestaande systemen, zoals de BRO en DINO-loket. Uit de datastrategie blijkt of dit voldoende is, of dat er nieuwe producten ontwikkeld moeten worden. Uiteindelijk moet deze data bruikbaar zijn in samenhang met de data over natuurmaatregelen en -doelen.

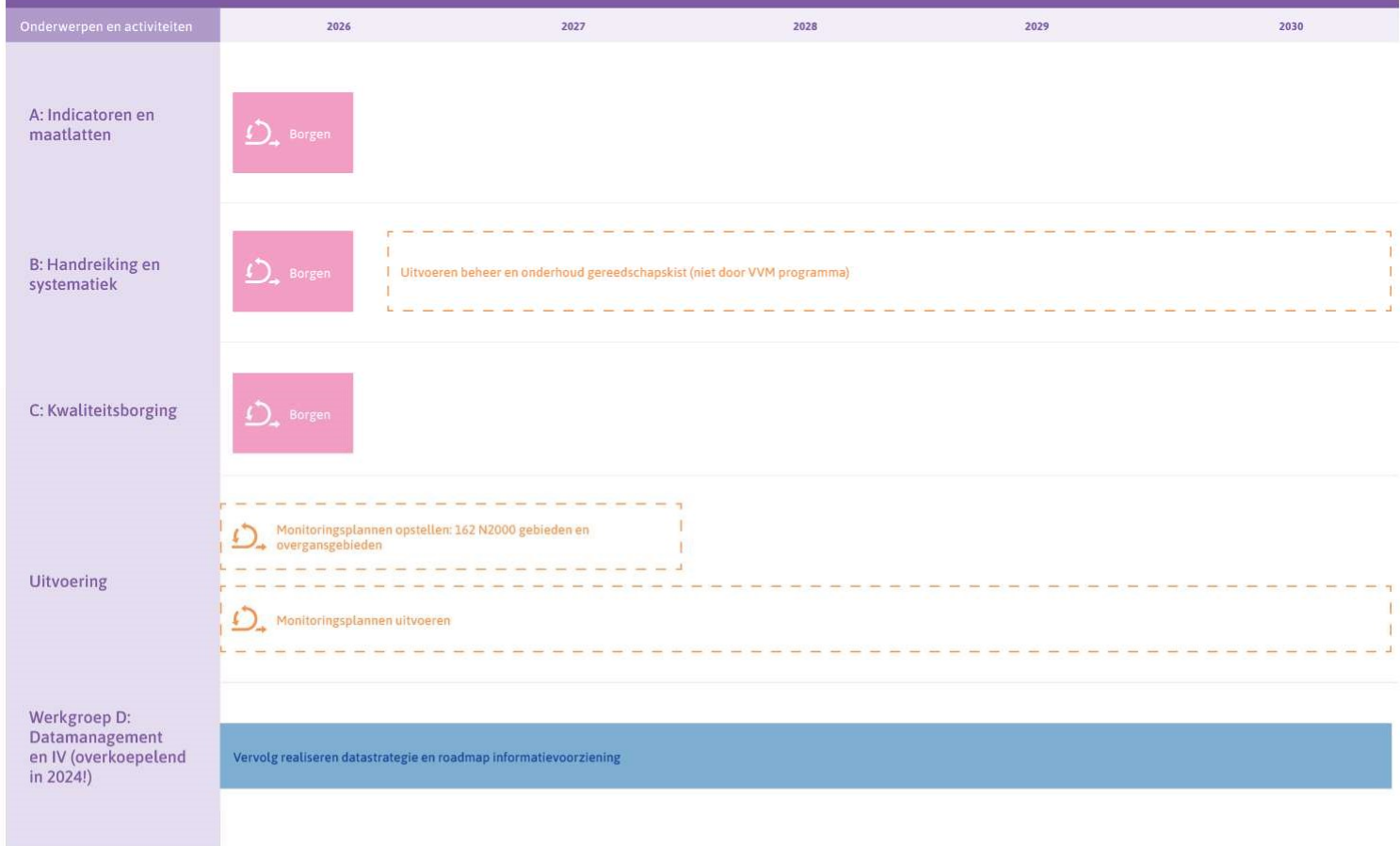
Omgevingscondities 2025

Legenda

Omgevingscondities 2026-2030

Legenda

4.3 Afhankelijkheden en risico's binnen deze programmalijn

Voor deze programmalijn zien wij de volgende afhankelijkheden en risico's:

- De systeemverantwoordelijke (Ministerie van LNV) gaat over de N2000-doelensystematiek, de profieldocumenten en achterliggende databases. Aanpassingen hiervan kunnen leiden tot andere prioriteiten en/of een andere informatiebehoefte met betrekking tot de monitoring van abiotische randvoorwaarden. Ook kunnen ze leiden tot inhoudelijke aanpassingen van de randvoorwaarden zelf;
- De Natura 2000-monitoring is afhankelijk van de SNL-monitoring. Aanpassingen daarin kunnen invloed hebben op deze programmalijn;
- De programmalijn Doelbereik ontwikkelt uniforme beoordelingskaders voor natuurkwaliteit van instandhoudingsdoelen. Welke omgevingscondities daarin een rol spelen, wordt onderzocht. De planning en inhoud van deze programmalijn is afhankelijk van de uitkomst van deze beoordelingskaders;
- We werken binnen deze programmalijn aan de koppeling van omgevingscondities in de maatregelregistratie. Dit is noodzakelijk voor evaluatie en het vaststellen van "dosis-effect relaties" tussen herstelmaatregelen en natuurresultaat. De inhoud en planning van deze programmalijn kan hierdoor worden beïnvloed;
- Er moet nog worden gekeken naar welke databases nodig zijn voor het kunnen toepassen van de handreiking en of die toegankelijk en/of aanwezig zijn (denk bv. de BRO);
- De handreiking waar we in deze programmalijn aan werken is in eerste instantie gericht op N2000-gebieden. Deze dient vervolgens ook geschikt gemaakt te worden voor de andere voor de VHR relevante gebieden.

4.4 Informatiebehoefte en rapportage

De programmalijn Omgevingscondities draagt vooral bij aan het abiotiek-component voor habitattypenkwaliteit, drukfactoren en systeemherstel. In eerste instantie wordt deze toegepast met betrekking tot VHR-doelen. Mogelijk breidt dit later uit naar het Subsiestelsel Natuur en Landschap (voorstel uit reviewversie)

De resultaten uit deze programmalijn worden toegepast in onder andere:

- Diverse rapportages, zoals de VHR-rapportages (artikel 17 Habitatrichtlijn en artikel 12 Vogelrichtlijn) en het Natura 2000 Standaardgegevensformulier (SDF) op EU-niveau. Daarnaast vinden de resultaten toepassing in Natura 2000-rapportages voor het Rijk en de provincies. Denk hierbij de rapportages 2 en 4 van de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn) en de Voortgangsrapportage Natuur;
- De sturing en evaluatie van beheer en herstel van Natura 2000-gebieden (zoals de Beheerplannen en de Natuurdoelanalyses (NDA's)) en de betreffende vergunningverlening;
- Het PlanBureau voor de Leefomgeving zal gegevens kunnen toepassen in het Compendium van de Leefomgeving en voor de Lerende Evaluatie Natuurpact;
- Het (regulier) beheer van grote wateren en land-water overgangen door Rijkswaterstaat.

5. Doelbereik

Als samenleving hebben we specifieke doelen en standaarden waaraan wij willen dat de natuur voldoet. Om ervoor te zorgen dat de natuur hieraan voldoet, hebben we beleid ontwikkeld dat gericht is op het bereiken van onze natuurdoelen. Dit beleid omvat maatregelen om biodiversiteit te behouden en ecosystemen te beschermen. De provincies, Rijkswaterstaat en Defensie hebben een wettelijke taak om maatregelen te nemen t.a.v. natuurbeheer en te rapporteren aan het Rijk. Het Rijk rapporteert de toestand van de natuur weer aan Europa.

5.1 Het doel van deze programmalijn

De huidige monitoring is nog onvoldoende om invulling te kunnen geven aan de wettelijke verplichtingen. De programmalijn Doelbereik richt zich op het verbeteren van de monitoring voor het beoordelen van de natuurkwaliteit, om zo de gewenste VHR-doelen te behalen. De output van de monitoring is input voor verschillende methoden en rapportages (zie onderdeel 5.4).

Door deze processen en methodieken te verbeteren, wordt binnen Doelbereik gestreefd naar een uniforme monitoring voor de realisatie van VHR-doelen. De verbeterde methodieken worden opgenomen in onder andere methodiekdocumenten, protocollen en handreikingen. De uit de monitoringresultaten worden toegeleverd aan de NDFF (De Nationale Databank Flora en Fauna) en NDVH (Nationale Databank Vegetatie en Habitatkarteringen) en centraal beschikbaar gesteld via een nog te ontwikkelen informatievoorziening.

5.2 Planning van deze programmalijn en toelichting

Uniforme beoordelingskaders

Vanaf 2024 ontwikkelen en testen we (in pilots) het uniforme beoordelingskader voor de kwaliteit van habitattypen. Vanaf 2025 breiden we dit uit naar leefgebieden van soorten. Vanaf 2025 ontwikkelen we ook aanvullende maatlaten, zodat het kader landelijk kan worden ingezet. In een implementatieproces rollen we de beoordelingskaders uit met handreikingen, afspraken en rollen. Hiermee kunnen de kaders worden geïmplementeerd binnen de organisaties.

Leefgebieden van soorten

In 2025 wordt een uitvraag gedaan voor de begrenzing van leefgebieden van VHR-soorten. Hieronder valt ook het bepalen van de kwaliteit van de begrensde gebieden. Eind 2025 en begin 2026 ontwikkelen we, na het maken van afspraken voor een actualisatieproces, een methodiek voor de dataverzameling. De methodiek en het proces brengen we bij elkaar in een handreiking.

Habitattype karteringen

De inwinning van vegetatiegegevens en het maken van habitattypekaarten wordt geactualiseerd. Hieruit vloeien nieuwe afspraken en een verbeterde methodiek om van vegetatiekarteringen naar habitattypekaarten te komen. In een later stadium worden de exacte scope en afgebakende producten bekendgemaakt.

WE ZORGEN VOOR

Verbeterde processen en methodieken

Het optimaliseren van de monitoring

DAARMEE BEREIKEN WE

Meer gedetailleerde en accurate monitoring voor het beoordelen van natuurkwaliteit

VHR-monitoring soorten

Het is belangrijk om te identificeren waar data ontbreekt, en te bepalen welke aanvullende monitoring er nodig is om de data compleet te maken. Alleen zo bereiken we een dekkende VHR-monitoring van soorten. In 2024 schatten we (door middel van een pilotopdracht) in waar de extra inspanningen voor volledige monitoring op gebiedsniveau nodig zijn. In 2025 volgt een voorstel per soortgroep. Dit voorstel stellen we op in een kort cyclisch proces (een sprint).

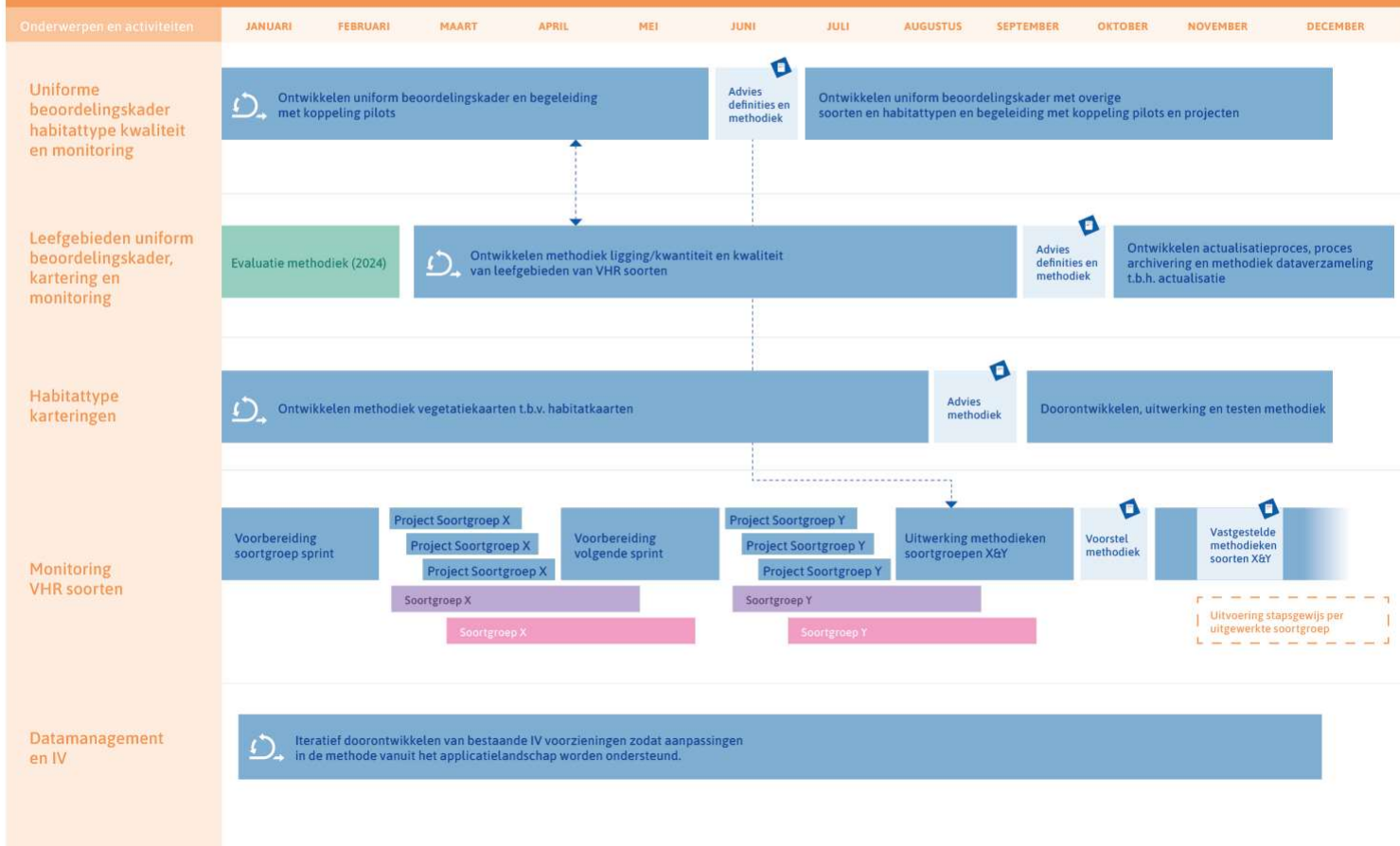
Data & IV

De data van monitoringsresultaten wordt geleverd aan de NDFF en NDVH, indien nodig worden deze databases aangepast op basis van de resultaten van deze programmalijn. Bestaande landelijke databanken, waaronder de NDFF en de NDVH worden aangepast op basis van de resultaten binnen deze programmalijn. Ook worden oplossingen ontwikkeld voor het digitaal beschikbaar stellen van het overzicht van meetnetten en het archiveren van leefgebieden van soorten. Tevens wordt gezorgd voor een goede implementatie en borging van deze aanpassingen door onder andere afspraken te maken over verantwoordelijkheden en kosten.

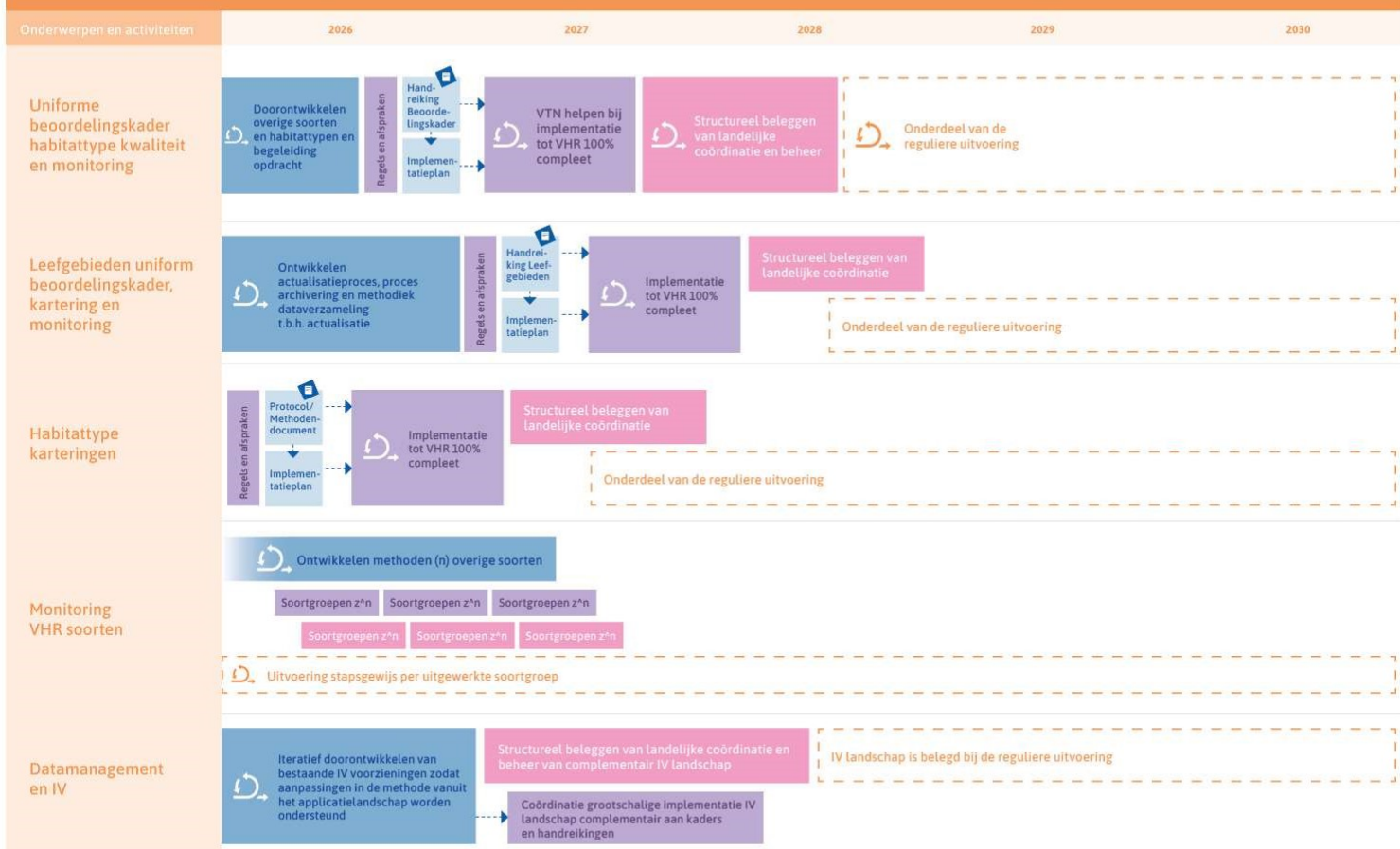
Doelbereik 2025

Legenda

Doelbereik 2026-2030

Legenda

5.3 Afhankelijkheden en risico's binnen deze programmalijn

Voor deze programmalijn zien wij de volgende afhankelijkheden en risico's:

- Deze programmalijn is afhankelijk van beleid, zoals de actualisatie van de profielfdocumenten en de N2000-doelensystematiek.
- Er zijn afhankelijkheden tussen de ontwikkeling van beoordelingskaders, de definiëring van leefgebieden, de monitoring van soorten.
- Er is een afhankelijkheid van de omgevingscondities, waarbij abiotische factoren fundamenteel zijn voor het begrijpen en beoordelen van habitattypen.
- We zijn afhankelijk van databases, zoals de NDFF en NDVH.
- Metingen en trends zijn in 2030 mogelijk niet volledig inzichtelijk, of worden pas later gerapporteerd wanneer pilots en resultaten vertraging oplopen. Eventuele vertragingen hierin brengen ook risico's met zich mee voor trajecten die afhankelijk zijn van het uniforme beoordelingskader.
- Het huidige informatie- en monitoringssysteem is complex en duidelijke afspraken, governance en rollen ontbreken. Dit kan het verbeter- en ontwikkelproces van de producten en methodieken vertragen. Vertraging kan leiden tot de noodzaak een afstemmingstraject op te zetten tijdens de ontwikkeling. Ook kan het betekenen dat voor de werkgroepen habitatype karteringen en leefgebieden een inventarisatie nodig is van projecten met een vergelijkbare opgave.
- Het uitbreiden en intensiveren van de natuurmonitoring kan leiden tot meer vraag naar ecologische veldkennis. Dat terwijl de capaciteit en kennis nu al beperkt zijn.
- We zijn afhankelijk van draagvlak. Zonder dit bestaat het risico op een (te) beperkte implementatie, waardoor resultaten niet (tijdig) worden behaald. In deze programmalijn is het essentieel om de balans te vinden tussen draagvlak en snelheid.
- Voor een dekkende monitoring moet de informatiebehoefte duidelijk zijn. Een uitbreidend beleid kan extra informatie vereisen.

5.4 Informatiebehoeften en rapportage

De resultaten uit deze programmalijn worden toegepast in onder andere (dit overzicht is nog niet volledig):

- Diverse rapportages, zoals de VHR-rapportages (artikel 17 Habitatrichtlijn en artikel 12 Vogelrichtlijn), en het Natura 2000 Standaardgegevensformulier (SDF) op EU-niveau. Daarnaast vinden de resultaten toepassing in landelijke Natura 2000-rapportages voor het Rijk en de provincies;
- Monitoringsbehoefte vanuit vergunningverleningen en het opstellen en evalueren van de N2000-beheerplannen en Natuurdoelanalyses (NDA's);
- Rapportages 2 en 4 Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (Wsn);

6. Data en Informatievoorziening

Bij het monitoren van natuur wordt veel data verzameld en gebundeld. Voor beter inzicht in het bereiken van de VHR-doelen, is een plek nodig waar de relevante data en informatie toegankelijk en inzichtelijk bij elkaar komen. In de programmalijn Data en Informatievoorziening komen de resultaten van de drie programmalijnen en bestaande monitoring samen. We werken aan een oplossing waarin de data veilig opgeslagen en efficiënt gedeeld kan worden. We zorgen voor een gebruikersvriendelijke omgeving, voor zowel degene die de data verzamelt als de eindgebruiker die ermee aan de slag gaat. In ons proces zijn we flexibel en betrekken we de mensen die onze oplossing uiteindelijk gebruiken. We ondersteunen waar nodig en staan in dienst van de doelen die in de andere drie programmalijnen zijn geformuleerd.

WE ZORGEN VOOR

Een proces waarin de (eind)gebruiker meedenkt over het uiteindelijke product

Flexibiliteit en ondersteuning, gericht op bijdragen aan het behalen van de doelen uit de andere drie programmalijnen

DAARMEE BEREIKEN WE

Een centrale digitale omgeving waar alle verzamelde landelijke en gebiedsgerichte data inzichtelijk en toegankelijk is

6.1 Het doel van deze programmalijn

Deze programmalijn werkt aan het ontwerp en de realisatie van een landelijke informatievoorziening waar de relevante data samenkomt. Hiervoor nemen we de vastgestelde informatiebehoefte als uitgangspunt:

De landelijke informatievoorziening zal bestaan uit verschillende onderdelen, zowel nieuw te ontwikkelen als bestaande onderdelen:

- **Verzamelen:** geregistreerde natuurdata wordt bij voorkeur aangeleverd via een integratie (API) en anders via een invoerportaal (handmatig of een upload). Een voorbeeld hiervan is de ontwikkeling van het Invoerportaal Natuurmaatregelen. De data worden opgeslagen volgens een uniforme standaard (IMNa). Voor de natuurdata t.a.v. omgevingscondities en doelbereik wordt nagegaan in hoeverre huidige oplossingen voldoen, aangepast dienen te worden of dat hiervoor een nieuwe digitale voorziening nodig is.
- **Integreren:** een integratielaag zorgt ervoor dat de data uit de verschillende bronnen samenkomt op het moment van een informatieverzoek. De integratielaag heeft een open karakter waardoor de data ook beschikbaar is voor derde partijen via een **API**. Zo kunnen partners eigen applicaties ontwikkelen (indien nodig met beperkte toegang) en kunnen bestaande applicaties worden gekoppeld.
- **Beschikbaar stellen** – voor het beschikbaar stellen van de natuurdata in samenhang, verwachten we dat er meerdere portalen ontwikkeld moeten worden. Een portaal voor de professionals en organisaties die verantwoordelijk zijn voor (de uitvoering) van maatregelen voor natuurherstel en een rapportagetool dat de data voor o.a. de VHR-rapportages kan genereren uit de beschikbare

data. Tot slot een publieksporaal dat voorziet in een brede informatiebehoefte van de maatschappij t.a.v. inzicht en transparantie.

Naast deze voorzieningen gericht op de natuurdata, realiseren we ook een *online omgeving voor kennis en kwaliteit* waarin de nieuwe monitoringsstandaarden, definities en technologie een plek kunnen krijgen.

6.2 Toelichting op de planning van deze programmalijn

De programmalijn Data en Informatievoorziening startte medio 2024. In 2024 hebben we kaders opgesteld voor het ontwikkelen van de benodigde informatievoorzieningen. Deze leggen we vast in een productvisie. In een roadmap beschrijven we hoe we deze visie stap voor stap kunnen realiseren. Op basis van deze roadmap starten we in 2025 met het ontwikkelen van de verschillende data-invoer- en IV-producten.

Afbeelding 3 Aanpak voor programmalijn Data en Informatievoorziening

6.3 Afhankelijkheden en risico's binnen deze programmalijn

Voor deze programmalijn zien wij de volgende afhankelijkheden en risico's:

- Het risico op een toename van complexiteit. Bijvoorbeeld door diverse betrokken partijen en diverse (bestaande) technologieën;
- Over deze programmalijn bestaan meerdere uiteenlopende visies en benaderingen onder stakeholders, de iteratieve en ontwerpende aanpak is hiervoor een maatregel;
- Data en IV ontvangt niet altijd de benodigde aandacht vanuit bestuurders/management. Dit risico mitigeren we door vanaf het begin stakeholders op strategisch niveau te bevragen en hen continu te blijven betrekken t.a.v. besluiten en concrete resultaten. Daarbij zetten we ook in op een verbinding met de CIO's van de deelnemende organisaties.
- Data & IV is het sluitstuk van de realisatieketen. Voor het oplossen van (mogelijke) uitgestelde problemen, zijn we afhankelijk van een gezamenlijke aanpak om die problemen op te lossen.

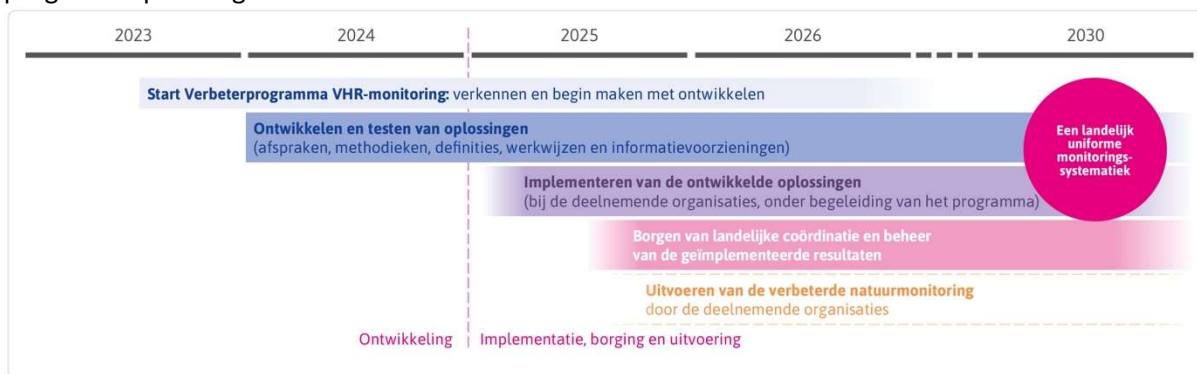
7. Programmabrede planning en de resultaten in beeld

In de vorige hoofdstukken zijn de programmalijnen en bijbehorende planningen toegelicht. Dit hoofdstuk geeft de programmabrede planning en de resultaten uit de programmalijnen weer.

7.1 Programmabrede planning

De ontwerpde en iteratieve aanpak is terug te zien in de planningen van de programmalijnen. In de praktijk leidt dit tot een overlap tussen de verschillende fases: terwijl sommige onderdelen van het programma al worden geïmplementeerd en geborgd, zijn andere onderdelen nog in ontwikkeling.

In de onderstaande afbeelding is de overkoepelende programmaplanning gevisualiseerd. Onder de programmaplanning lichten we de verschillende fases één voor één toe.

Afbeelding 4 Programmabrede planning

Verkennen

In 2024 ronden de programmalijnen Natuurmaatregelen, Omgevingscondities en Doelbereik deze eerste fase af. De behoeften voor verbetering zijn dan onderzocht en in kaart gebracht. Vervolgens zijn voorstellen opgesteld voor het ontwikkelen van nieuwe methoden, afspraken en voorzieningen. De vierde programmalijn, Data en Informatievoorziening, startte in 2024 met de verkenningfase. Als onderdeel van de ontwerpde aanpak en de design thinking methode loopt deze door tot 2030.

Ontwikkelen en testen

Na de verkenfase volgt de ontwikkel- en testfase. We ontwikkelen hierin uniforme afspraken (handreikingen, beoordelingskaders, definities, werkwijzen) om te komen tot een landelijke uniforme monitoring van de natuur. In 2023 zijn we gestart met het ontwikkelen van deze producten. Bij sommige onderdelen loopt dit door tot 2027, andere onderdelen ronden deze fase eerder af. Het ontwikkelen van de informatievoorziening loopt door tot en met 2030. Hieronder verstaan we inhoudelijke verdieping, concrete uitwerkingen, het opstellen van methodieken en deze testen in de praktijk door middel van pilots.

Implementeren

De implementatiefase start voor een aantal producten al in 2025. Naar verwachting worden de laatste producten begin 2028 geïmplementeerd. Voor het onderdeel informatievoorziening is een ruimer tijdsbestek gehanteerd: deze kan doorlopen tot en met 2030.

Borgen

In de borgingsfase dragen we de geïmplementeerde producten over aan de organisaties. Deze fase loopt, in een aantal gevallen, tegelijkertijd met de implementatiefase. We starten in 2025 met de voorbereidingen voor het borgen van een aantal producten, zodat deze goed in beheer genomen worden. De borgingsfase loopt door tot en met 2030 voor sommige producten.

Uitvoeren

In deze laatste fase wordt de verbeterde natuurmonitoring in de praktijk uitgevoerd. Wanneer een onderdeel klaar is voor deze fase, streven we ernaar om zo snel mogelijk te starten met de uitvoering. Dit betekent dat een aantal onderdelen in 2025 start met deze fase. De uitvoeringsfase loopt door tot na 2030.

Grove planning N2000-gebieden en de gebieden daar buiten

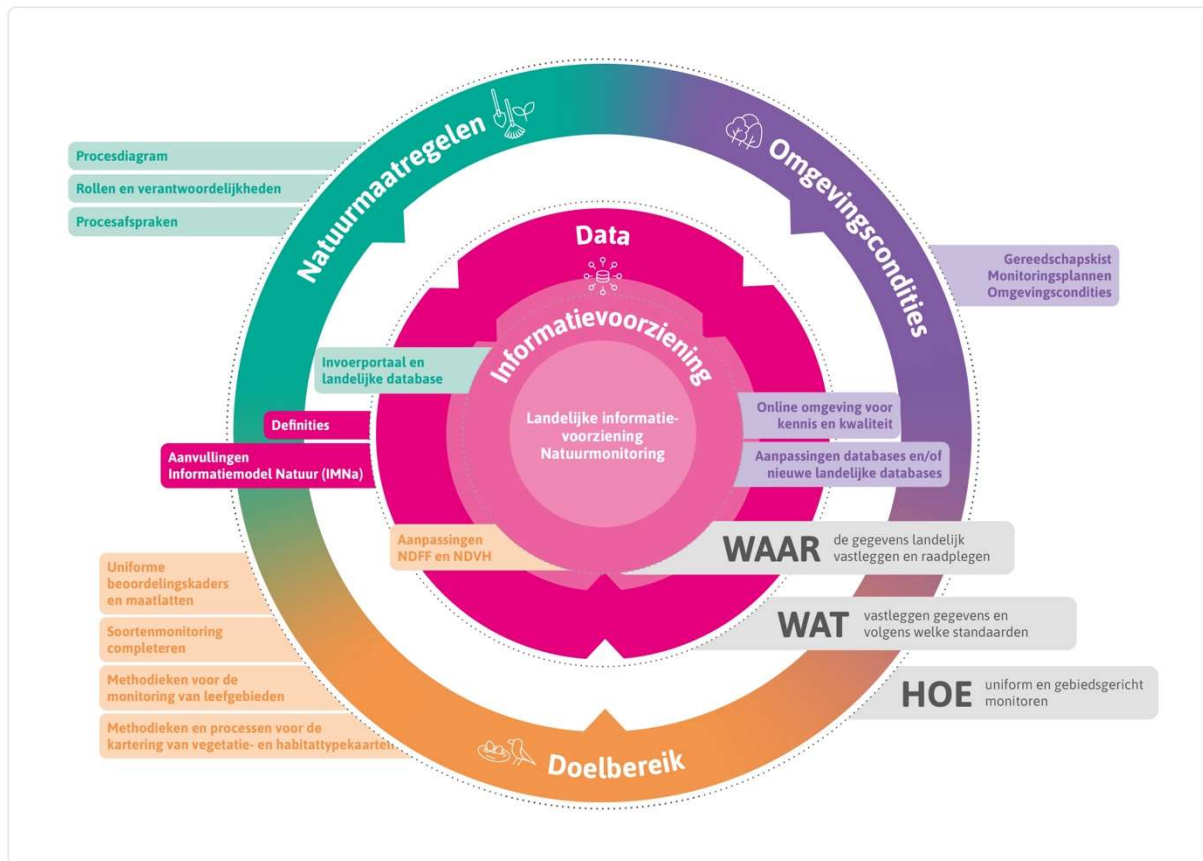
Onder 2.1 Uitgangspunten is aangegeven dat de scope van het programma de N2000-gebieden, NNN-gebieden met en zonder SNL-subsidies en Cultuurlandschap betreft. In 2023 is gekozen om te starten met het ontwikkelen van producten gericht op de N2000-gebieden en deze later ook geschikt te maken/uit te breiden naar de andere gebieden. Per programmalijn ziet die uitbreiding er als volgt uit:

- De programmalijn **Natuurmaatregelen** heeft als startscope de N2000-gebieden en de gegevens voor de Wsn-rapportage. Vanaf medio 2025 wordt deze scope stap-voor-stap uitgebreid met de andere gebieden en rapportages. Dit wordt gedaan op basis van de prioriteiten die door de Stuurgroep NM&IV worden gesteld.
- In de programmalijn **Omgevingscondities** wordt vanaf medio 2025 door de voortouwnemers gestart met het opstellen van monitoringsplannen volgens de nieuwe handreiking. Dit betreft N2000-gebieden én overgangsgebieden. Daar het aantal op te stellen monitoringsplannen groot is, loopt dit door tot en met medio 2027.
- De programmalijn **Doelbereik** heeft in 2025 aandacht voor het toepassen van de verschillende te ontwikkelen producten buiten natura2000 gebieden. Bij de ontwikkeling van beoordelingskaders voor habitattypen en leefgebieden is dit een van de uitgangspunten. Ditzelfde geldt ook bij de ontwikkeling van voorstellen voor methodieken ten aanzien van monitoring van VHR-soorten en de inwinning van vegetatiegegevens.

7.2 De resultaten van het programma

In onderstaande afbeelding is de samenhang tussen de resultaten van het programma te zien. In de buitenste ring staan de resultaten t.a.v. *hoe* uniform en gebiedsgericht gemonitord gaat worden. Bij de data-cirkel worden de producten t.a.v. *wat* er wordt vastgelegd en volgens welke standaarden genoemd. In de cirkel informatievoorziening staan de resultaten t.a.v. het vastleggen en raadplegen van de gemonitorde natuurdata.

Afbeelding 5 Programmaresultaten in samenhang

In bovenstaand overzicht staan de concrete resultaten uit het programma gevisualiseerd. Het programma werkt door in meer aspecten, die minder concreet of meetbaar zijn, maar wel het benoemen waard zijn.

Vanaf de eerste fase in dit programma is de **samenwerking** tussen de verschillende partijen geïntensiveerd. Dit werkt **verbindend**, zorgt voor **kennisdeling** en creëert de kans om van elkaar te **leren**. In de aanpak is volop ruimte om te **experimenteren** en te **doen**. Er zijn **nieuwe werkvormen** verkend, en door **samen te werken** groeit het **wederzijdse begrip** tussen instanties, organisaties, teams en (werk)groepen. Door een **gezamenlijke taal**, die steeds meer vorm krijgt, kunnen we **nieuwe inzichten** beter delen met elkaar.

8. Risico's

We streven ernaar om de geformuleerde doelen van het programma volgens planning te halen. Wel zijn er risico's die dit kunnen beïnvloeden. Risicobeheersing is belangrijk voor een complex programma met veel stakeholders en afhankelijkheden. Daarom voeren we periodiek een risicoanalyse uit en monitoren continu of de gekozen maatregelen voldoende effectief zijn en stellen deze zo nodig bij. Dit doen we zowel binnen het programmateam als met de verschillende stakeholders zodat we zowel vanuit de inhoudelijke beleidsdomeinen als vanuit data en IV de risico's goed in beeld hebben.

In de onderstaande lijst worden deze benoemd en kort toegelicht, waarna we beschrijven hoe we deze risico's zoveel mogelijk beperken.

- Onduidelijkheid over de **financiering** voor het programma én deelnemende partijen 2025 t/m 2030. De kans bestaat dat producten hierdoor (deels) niet opgeleverd kunnen worden en de verbeterde monitoring niet (volledig) uitgevoerd kan worden.

Maatregel: het hanteren van een adaptieve en ontwerpende aanpak (zie onderdeel 1.3), om in te kunnen spelen op veranderingen t.a.v. het financiële kader. Ook hanteren we een financiële bandbreedte waarbinnen oplossingen gerealiseerd moeten worden.

- Onduidelijkheid over **financiering van de reguliere uitvoering** van de verbeteringen nadat deze zijn geïmplementeerd en geborgd.

Maatregel: tijdig een grove inschatting maken met de verschillende organisaties om de financieringsbehoefte duidelijk te hebben. Vervolgens blijven signaleren richting de stuurgroep dat dit een risico is zo lang de financiering niet duidelijk is.

- Te weinig focus op de **lange termijndoelen** op strategisch niveau en de consequenties van besluiten op korte termijn daarop. Hierdoor komen de doelstellingen van het programma onder druk te staan.

Maatregelen: een duidelijke afbakening en bewaking van het programma zijn hiervoor essentieel. Een heldere rolverdeling tussen de stuurgroep, opdrachtnemer en programmamanager is hiervoor van belang. Zowel voor de bewaking van de uitvoering van het programma als voor het inzetten van de adaptieve aanpak, om snel in te spelen op grote veranderingen.

- De hoeveelheid aan **afstemming** met verschillende werkgroepen, programma's en stakeholders, en de bijbehorende doorlooptijd. Dit vraagt om veel capaciteit, die niet ingezet kan worden voor het werken aan de resultaten van het programma. Ook is er een slimme manier nodig om keuzes die gelinkt zijn aan beleid goed af te kunnen stemmen.

Maatregelen: het stakeholderveld goed in kaart brengen, heldere afstemmingslijnen afspreken en ambassadeurs vanuit organisaties zelf inzetten om zaken af te stemmen.

- **Inhoudelijke afhankelijkheden** met andere programma's en initiatieven op het gebied van natuurmonitoring. Het speelveld is groot en er gebeurt veel. Het in kaart hebben van die afhankelijkheden en vervolgens erover afstemmen, zowel inhoudelijk als qua tijdsplanning, vraagt inzet van het programmateam én van de betrokken organisaties.

Maatregelen: stakeholderveld goed in kaart hebben, heldere afstemmingslijnen afspreken en ambassadeurs vanuit organisaties zelf inzetten om zaken af te stemmen.

- De resultaten van het programma moeten in **gebruik en beheer** worden genomen. Daar zijn nu nog onvoldoende afspraken over gemaakt.

Maatregelen: dit risico signaleren en vroegtijdig bespreekbaar maken in o.a. de stuurgroep en de organisaties waar mogelijk het beheer van (een deel van) de resultaten belegd wordt. Vanuit het programma concrete voorstellen doen t.a.v. implementatie en borging.

- De **beschikbare capaciteit en expertise** voor de verschillende werkgroepen blijft een aandachtspunt. De continuïteit van de werkgroepen staat hierdoor onder druk en daarmee ook de uitvoering van het programma.

Maatregelen: ieder jaar goede afspraken maken over de inzet van de organisaties aan het programma, goed overzicht bijhouden van deze inzet en tijdig signaleren als hier knelpunten optreden. Bij problemen zoeken we gezamenlijk naar oplossingen.

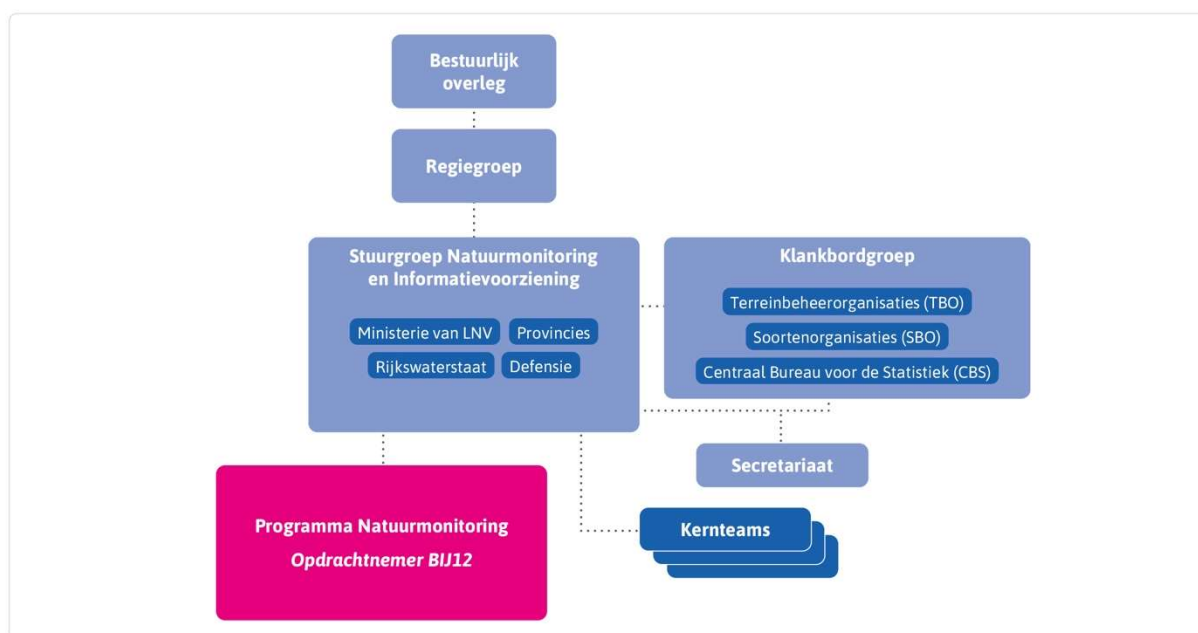

9. Organisatie van het programma

In dit hoofdstuk beschrijven we hoe het programma is georganiseerd. Aan bod komen de rollen van de opdrachtgever en opdrachtnemer, de bestuurlijke afstemming in de klankbordgroep en de stuurgroep, de programma-organisatie en de benodigde inzet van de deelnemende organisaties.

9.1 Governance

De governance van het programma Natuurmonitoring is in onderstaande afbeelding opgenomen en wordt daaronder toegelicht.

Afbeelding 6 Governance

Opdrachtgever en opdrachtnemer

De opdrachtgever van het programma Natuurmonitoring is de interbestuurlijke stuurgroep Natuurmonitoring en Informatievoorziening (NM&IV). Deze stuurgroep neemt besluiten op strategisch niveau en bepaalt de kaders van het programma. Ze formuleert doelen door vaststelling van de programmaopdracht en geeft akkoord op resultaten die klaar zijn voor de implementatiefase. Binnen de stuurgroep maken deelnemende partijen afspraken met elkaar over de uitvoering, en laten zich informeren over de voortgang daarvan.

De opdrachtnemer van het programma Natuurmonitoring is BIJ12. Deze organisatie is verantwoordelijk voor de uitvoering van het programma. Binnen BIJ12 ligt de opdracht tot uitvoering bij de programmamanager.

Financiën en regie

De stuurgroep NM&IV zorgt voor de middelen waarmee het programma uitgevoerd kan worden. Een deel van dit budget wordt verstrekt aan BIJ12. Voor de inzet van de deelnemende organisaties (Defensie, RWS, provincies, terrein-beherende organisaties en de soortenorganisaties) verstrekt het ministerie van LVVN een financiële vergoeding. Het programma voert de regie over de inzet vanuit de

deelnemende organisaties. Dit wordt in de praktijk gebracht binnen de werkgroepen van de programmalijnen.

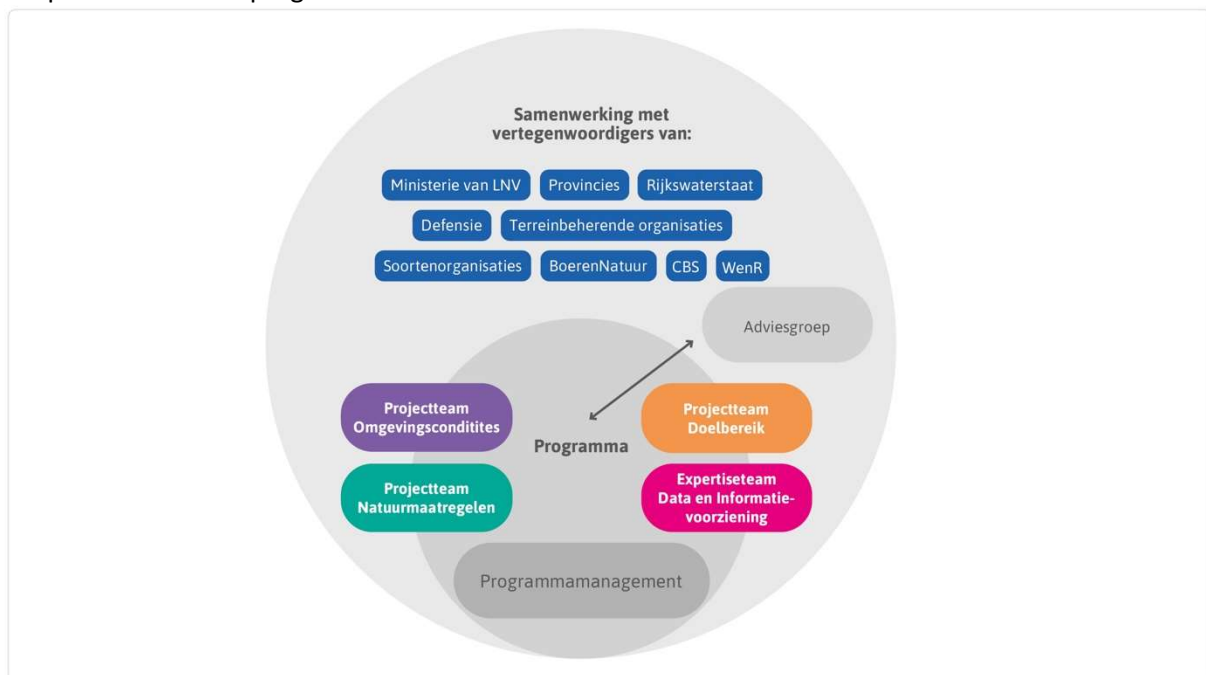
Klankbordgroep en kernteams

De klankbordgroep Natuurmonitoring en Informatievoorziening (NM&IV) bestaat uit de terreinbeheerorganisaties, soortenorganisaties en het CBS. De klankbordgroep bespreekt relevante stukken en besluiten, en geeft hierover advies aan de stuurgroep.

Vanaf 2025 worden er verschillende kernteams opgezet. Een deel van de resultaten van het programma wordt binnen de kernteams in beheer genomen. Zo blijft er een landelijke coördinatie op de uitvoering en het actueel houden van de resultaten hiervan.

9.2 Programma-organisatie

Voor de uitvoering van het programma vanaf 2025 ontwikkelen we de structuur van het programma door, op dezelfde manier als in 2023 en 2024. We houden de programma-organisatie klein en effectief. We breiden alleen (tijdelijk) uit wanneer dat nodig is om de resultaten te behalen. Door op deze manier te werken, weerspiegelt de programma-organisatie de adaptieve en ontwerpde aanpak die we in dit programma hanteren.

Afbeelding 7 Programma-organisatie

Programmamanagementteam

Het programmamanagement is integraal verantwoordelijk voor de uitvoering van het programma. De programmamanager en het managementteam leveren randvoorwaarden voor de project- en expertiseteams (hieronder toegelicht). Deze bestaan onder andere uit afspraken, kaders, processen voor inkoop en financiën, een afstemmingsstructuur, risicomangement, stakeholdermanagement en communicatie (zowel intern als extern). Ook draagt het managementteam zorg voor de bestuurlijke afstemming en de oplevering van de resultaten van het programma.

Project- en expertiseteams

De project- en expertiseteams bestaan uit een projectleider en inhoudelijke experts. Zij werken, in de uitvoering van het programma, nauw samen met de vertegenwoordigers van de deelnemende

organisaties. De samenstelling van deze teams is flexibel en kan tijdens de uitvoering van het programma wisselen, afhankelijk van hoeveel inzet en capaciteit er nodig is.

Adviesgroep

De adviesgroep adviseert het programma over de lopende activiteiten en resultaten. Wanneer resultaten worden opgeleverd aan de stuurgroep, wordt in beeld gebracht hoe er is omgegaan met de input en feedback uit de adviesgroep. De adviesgroep adviseert vanuit de verschillende belangen en expertises van de deelnemende organisaties. In het advies richt deze groep zich op de inhoud en uitvoerbaarheid van de resultaten. Hierin wordt ook de samenhang van de programmalijnen meegenomen.

9.3 Inzet deelnemende organisaties

Het Verbeterprogramma VHR-monitoring kan alleen slagen met de inzet van de deelnemende organisaties. Zonder hun expertise en draagvlak kunnen we geen werkbare oplossingen ontwikkelen, die we kunnen toepassen in de praktijk.

In de businesscase “Samen op Pad” zijn de kosten voor de inzet van deze organisaties ingeschat. Deze inschatting is gebaseerd op het verwachte aantal FTE’s voor zowel het ontwikkelen als testen van de producten, het implementeren en borgen van de resultaten en het uitvoeren van de natuurmonitoring. Bij dit kostenplaatje staat vermeld dat er onzekerheden waren, en dat de inschatting in een later stadium moet worden aangescherpt.

In onderstaand overzicht is per deelnemende organisatie, per jaar, een inschatting openomen van de benodigde inzet. Dit betreft de ontwikkel-, implementatie- en borgingsfasen. De verwachte uitbreiding van de capaciteit voor het *uitvoeren* van de verbeterde monitoring is hierin niet opgenomen. Deze inschatting volgt later al meer zicht is op de benodigde uitbreiding daarvan.

Voor 2025 is de inzet afgestemd en hebben de organisaties aangegeven dat het organiseren van deze capaciteit haalbaar is, mits de financiële middelen hiervoor beschikbaar zijn. Voor de opvolgende jaren is een gezamenlijke inschatting gemaakt.

Overzicht inzet deelnemende organisaties

Organisatie	Afgestemde inzet		Ingeschatte inzet				
	2025	Toelichting	2026	2027	2028	2029	2030
Provincies- Totaal	18		18	18	18	12	12
<i>Vaste inzet: 1 FTE per provincie</i>	12	Deelname aan de werkgroepen van alle programmalijnen en 2 productteams van nog te bepalen IV-producten. Programmabrede deelname aan o.a. Adviesgroep.	12	12	12	12	12
<i>Flexschil</i>	6	Inzet namens Provincies daar waar (tijdelijk) extra capaciteit nodig is voor de ontwikkeling of implementatie van een bepaald (deel-)product. O.a. bij ontwikkeling uniforme beoordelingskaders.	6	6	6	0	0
Rijkwaterstaat	3	Deelname aan de werkgroepen van alle programmalijnen en van 2 productteams van nog te bepalen IV-producten, programabrede deelname aan o.a. Adviesgroep	2	2	2	1	1
Defensie	0,3	Deelname aan werkgroepen.	1	1	1	1	0,5
TBO's	2	Deelname aan werkgroepen van Natuurmaatregelen, Omgevingscondities, Doelbereik (Habitattypen en Leefgebieden), twee productteams van nog te bepalen IV-producten en programabrede deelname aan o.a. Adviesgroep	2	2	2	1	1
Soortenorganisaties	3	Deelname aan de werkgroepen van Doelbereik (Leefgebieden en Soortenmonitoring), deelname aan productteam van 1 nog te bepalen IV-product, programabrede deelname o.a. Adviesgroep.	3	3	1	1	1
BoerenNatuur	0,3	Betrokken bij de werkgroep Leefgebieden van Doelbereik, programabrede deelname aan de Adviesgroep	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Subtotaal	26,6		26,3	26,3	24,3	16,3	15,8
Ministerie van LNV	3	Deelname aan werkgroepen van de vier programmalijnen, programabrede afstemming.	3	3	3	3	2
Totaal	29,6		29,3	29,3	27,3	19,3	17,8

Bijlage A. Begroting

Separaat opgeleverd.

